

Varför kultur?

Några ord om kulturens betydelse för
konsten, människan och samhället

Vad är detta?

Varför kultur? är ett diskussionsunderlag som tagits fram i arbetet inför Region Hallands kulturstrategi och kulturplan 2025–2028.

Diskussionsunderlaget tar upp ett flertal argument och infallsvinklar kring frågan om varför konsten och kulturen är viktig. I skriften skriver vi kultur, men begreppet inbegriper hela konst- och kulturområdet.

För vissa är kulturens egenvärde det främsta argumentet och dess instrumentella värden som exempelvis ökad folkhälsa och tillväxt sekundära. Andra tycker tvärtom. Vilka argument är viktiga för dig?

Vill du veta mer om arbetet med Region Hallands nya kulturstrategi? Gå in på www.regionhalland.se/nykulturstrategi

Innehåll

Kulturen är viktig för sin egen skull	6
Alla har rätt till kultur	7
Kulturen gör livet värt att leva	8
Kulturen ger oss bildning	9
Kulturen ökar vår empati	10
Kulturen utvecklar vår fantasi	11
Kulturen kan hjälpa oss hantera livets svåra frågor	12
Kulturen utvecklar hjärnan	13
Kulturen får oss att må bättre	14
Kulturen utvecklar demokratin	15
Kulturen ökar tilliten mellan människor	16
Kulturen gör en plats intressant	17
Kulturen stärker folkhälsan	18
Kulturen bidrar till ekonomisk tillväxt	19
Kulturen lockar kompetens	20
Kulturen bidrar till en hållbar värld	21
Kulturpolitiska frågor	22

Varför kultur? utgår från de nationella kulturpolitiska målen. På följande sidor ser du en färgkant som hänvisar till vilket mål argumentet i första hand är kopplat till, i förhållande till färgen på ringen runt målet nedan.

Självständighetsmålet: *Kulturen ska vara en dynamisk, utmanande och obunden kraft med yttrandefriheten som grund.*

Deltagandemålet: *Alla ska ha möjlighet att delta i kulturlivet.*

Samhällsmålet: *Kreativitet, mångfald och konstnärlig kvalitet ska präglade samhällets utveckling.*

Kulturen är viktig för sin egen skull

Kulturens egenvärde lyfts ibland upp som ett argument för kulturen. Tanken kommer ursprungligen från 1800-talets Frankrike där *l'art pour l'art* var ett slagord som hävdade konstens oberoende av tendens, moral och motiv.

Nu talar man oftare om konstnärlig frihet. En del i det är principen om armlängds avstånd där politiker och tjänstepersoner upplåter åt konstnärliga ledare att göra konstnärliga bedömningar.

Det är dock inte bara det slutgiltiga resultatet som har ett egenvärde, det vill säga det konstnärliga verket; boken, performansen eller föreställningen, utan även den konstnärliga processen har ett värde i sig.

Visste du att professionella konstnärer har högre utbildning än befolkningen generellt? Nästan 50 % har en eftergymnasial utbildning på 3 år eller mer, dubbelt så stor andel som i befolkningen totalt. Inkomsterna är emellertid enbart 65 % av vad andra med motsvarande utbildningsnivå tjänar. Läs mer i SOU 2018:23 Konstnär – oavsett villkor?

Alla har rätt till kultur

I Sverige är alla människors rätt till kultur grundlagsskyddad. I regeringsformen tydliggörs att Sveriges statskick bygger på fri åsiktsbildning och att den enskildes personliga, ekonomiska och kulturella välfärd ska vara grundläggande mål för den offentliga verksamheten. Här lyfts också minoriteters och urfolket samernas rätt att behålla och utveckla sitt kulturliv. Nationella minoriteters rätt att behålla och utveckla sin kultur slås även fast i minoritetslagen (2009:724).

Ett fritt meningsutbyte, en fri och allsidig upplysning och ett fritt konstnärligt skapande säkras i yttrandefrihetsgrundlagen (1991:1469).

Barnkonventionen är sedan 2020 lag i Sverige (2018:1197) och i den lyfts barnets rätt att fritt delta i det kulturella och konstnärliga livet. Alla barn har rätt att få ta del av ett kulturellt utbud utformat speciellt för barn och att själva skapa kultur.

Utöver detta omfattar FN:s deklaration om mänskliga rättigheter alla människors rätt att fritt delta i kulturlivet.

Kulturen gör livet värt att leva

Så länge vi vet har människan skapat. Än idag finns grottmålningar som är skapade för 40 000 år sedan bevarade. I gravar och andra arkeologiska utgrävningar återfinns skulpturer och utsmyckade vardagsföremål. Spår från vävning går att återfinna i keramikföremål som är 30 000 år gamla, läs mer i Karin Bojs *Europas mödrar: de senaste 43 000 åren*.

Kulturen verkar alltid ha varit viktig för människan, både i form av skönhet och meningsskapande, genom exempelvis riter och religiösa funktioner. Kanske är det på grund av att kultur berör och påverkar våra känslor? Forskning visar att musik kan väcka exceptionellt starka känslor och påverka individers humör. Det är till och med så att musik både kan dämpa och förstärka upplevelserna av fysisk smärta. Läs mer på kulturellahjarnan.se.

Kulturen ger oss bildning

Bildningsbegreppet är en idé från Wilhelm von Humboldt i början på 1800-talet. Kort sagt handlade det om att inte längre bara förmedla kunskap utan också finna ny kunskap. Under århundradet kom det dock att handla om vilken kunskap som en kultiverad och civiliserad person borde ha och inbegrep bland annat kulturell kunskap och filosofi.

Bildningsidealet kritiserades för att vara exkluderande. I Sverige finns även konceptet folkbildning som är ett demokratiskt och jämlikt sätt att ta del av kunskap.

Idag talar somliga om bildningsideal och andra om vikten av folkbildning, det gemensamma är att kulturen hjälper oss att förstå omvärlden och varandra. Kulturarvet, arkiven och biblioteken är exempel på källor till kunskap som kan ge ökade möjligheter att kritiskt reflektera över och förstå både historien och samtiden. Utforskande konstnärliga processer söker fortfarande idag att finna ny kunskap, precis som på Humboldts tid.

Kulturen ökar vår empati

Konsten och kulturen skapar möjligheten för oss som individer att sätta oss in i andra människors öden, att ”leva fler liv”. Upplevelsen av en bok, film, kulturmiljö eller föreställning kan förflytta oss till andra platser, tider och sociala strukturer.

Forskning visar att dans, musik och teater kan påverka vår förmåga till att känna ökad empati genom så kallade spegelneuroner i våra hjärnor. Det är en sorts nervceller som ”speglar” vad som händer i omgivningen som om vi själva var med om det. Ju mer vi identifierar oss med exempelvis en skådespelares rollfigur i en film, desto mer empati känner vi. Läs mer i Eva Bojner Horwitz forskningssammanfattning *Empati, kultur och spegelneuron*.

Kulturen utvecklar vår fantasi

Kulturen begränsas inte av vad som är möjligt. Kultur i form av exempelvis science fiction och fantasy gör i stället det omöjliga möjligt.

Enligt kreativitetsforskaren Eva Hoff vid Lunds universitet kan man öva upp sin kreativitet, men då behövs vissa grundförutsättningar. Man behöver vara i en tillåtande omgivning och omge sig med personer som är skickliga på det område man vill utvecklas inom. Ju mer kunskap man har i ett ämne desto mer kreativ kan man vara.

De kulturella arenorna möjliggör för människor att i ett öppet klimat testa och utforska olika kulturuttryck och tankar och dessutom möta professionella konstnärer. Detta gör att förutsättningarna för att förbättra kreativiteten är goda inom kulturområdet.

Kulturen kan hjälpa oss att hantera livets svåra frågor

Kulturella verk som filmer, böcker och konstverk kan hjälpa oss att närma oss livets svåra frågor och reflektera över vad det innebär att vara människa. Det är inte för intet som våra dödsannonser ofta innehåller en tröstande dikt.

En forskningsrapport från Kungliga musikhögskolan visar att begravningsmusik skänker anhöriga tröst och lindring och avdramatiserar döden. Arbetet visar också att den levande musiken påverkar de närvarande starkare än inspelad musik.

Forskning visar även att kultur minskar skam och stigma kring sjukdomar som exempelvis psykisk ohälsa och att personer i palliativ vård upplever att kulturen erbjuder både psykiskt stöd och möjlighet att uttrycka känslor. Läs mer i WHO:s rapport *What is the evidence on the role of the arts in improving health and well-being?*

Jag drömmer att jag vandrar
i skog och mark
Jag drömmer jag åter
är frisk och stark
Jag vill inte vakna
ur dröm så skön
Låt mig få sova
det är min lön

Ur dödsannons i Hallandsposten.

Kulturen utvecklar hjärnan

Kopplingen mellan hjärnan och kultur har blivit ett allt större intresse bland forskare och kunskapen på området växer. Till exempel har forskare upptäckt att musikträning gör det lättare att lära sig både språk och andra ämnen. Barns tidiga musikträning ändrar hjärnan rent fysiskt och detta kan vara förklaringen till varför musikträning förbättrar kognitiva funktioner såsom matematiska och språkliga förmågor.

Kultur verkar dessutom kunna hjälpa oskadade delar av hjärnan att ta över nya funktioner efter en stroke. För mer information om det senaste forskningsläget, se kulturellahjarnan.se.

Kulturen får oss att må bättre

Kulturens roll för hälsan blir mer och mer beforskad. Flickor med psykisk ohälsa som har fått dansa har ökat sin självskattade hälsa och minskat både kroppsliga och känslomässiga symptom. Läs mer på dansforhalsa.se.

Dans kan också vara ett sätt att förebygga och lindra många problem för friska äldre. Äldre som ägnat sig åt amatördans presterar i genomsnitt betydligt bättre på olika kognitiva tester än de som inte dansat, och några månaders danslektioner för äldre förbättrade deras neurologiska funktioner avsevärt. Patienter med Parkinson som dansar regelbundet bromsar utvecklingen av många sjukdomssymptom.

På musikområdet har terapi med musikimprovisation visat sig vara effektivt på barn i åldern 3–5 år i autismspektrat. Musikterapi förbättrar även allmäntillståndet och förmågan att fungera socialt för personer med schizofreni och minskar oroligt beteende hos demenssjuka. Läs mer på kulturellahjarnan.se.

Kulturen utvecklar demokratin

Genom yttrandefrihetsgrundlagen säkerställs alla människors rätt att göra sin röst hörd och fritt skapa konst. Men kulturen bidrar till demokratin på fler sätt. Kulturen kan bära samhällskritik, provocera och utmana. Den kan belysa aktuella frågor, ställa samhället under debatt och visa alternativ till nuläget.

Kulturens arenor är arenor för det öppna samtalet. Genom utställningar, föreställningar, föreläsningar och samtal kopplade till dessa kan kulturen främja fri åsiktsbildning. Kulturen kan konkretisera begrepp som källkritik och historiebruk och öka kunskapen kring vår samtid likväl som vårt förflutna. Genom kulturen kan till och med framtiden utforskas.

FN:s organ Unesco menar att krig startar i människors sinne och att det är i sinnet fred måste byggas. Därför använder de kultur och utbildning för att stärka mänsklighetens intellektuella och moraliska sammanhållning.

Kulturen ökar tilliten mellan människor

Ett samhälle som präglas av social sammanhållning är ett samhälle där människor känner gemenskap och tillit till varandra. Kulturen har en potentiellt evolutionär roll i att öka social sammanhållning. Forskning visar att kultur fostrar sociala beteenden och stärker gruppsoliditet.

Kulturen kan även bygga broar mellan grupper såsom exempelvis barn och vuxna med och utan funktionsvariation, poliser och före detta kriminella och över generationsgränser. Kultur kan också hjälpa till att reducera spänningar mellan olika etniska grupper. Läs mer i *What is the evidence on the role of the arts in improving health and well-being?*

Kulturskapande som till exempel hantverk sker ofta i gemenskap. Hantverksskunnandet har dessutom betydelse för människors känsla av tillhörighet genom att överbrygga tidsperioder och få människor att mötas. Läs mer i Riksantikvarieämbetets *Räkna med kulturarvet*.

Kulturen gör en plats intressant

De senaste åren har platsers estetik diskuterats alltmer, exempelvis genom politikområdet gestaltad livsmiljö och initiativ som Arkitekturupproret, som vill ha vackrare arkitektur och trivsammare städer. Men det är inte enbart arkitekturen och den offentliga konsten som avgör en plats attraktivitet, kultur gör större skillnad än så.

SOM-institutet med flera har undersökt Sveriges mest kulturella städer och konstaterar att det finns en stark koppling mellan kultur och tillväxt. Dessutom fungerar kulturen som en indikator som visar på platsens öppenhet och tolerans.

Myndigheten för tillväxtanalys har gjort en liknande undersökning men med fokus på Sveriges gles- och landsbygder. De konstaterar att förutsättningarna för att kunna ta del av och utöva kultur kan vara avgörande för människors benägenhet att besöka en plats, att flytta in och att stanna kvar. Kultur är, kort sagt, en viktig faktor för orters, kommuners och regioners attraktivitet. Läs mer i Tillväxtanalys *Kultur gör skillnad!*

Kulturen stärker folkhälsan

Folkhälsoarbete syftar till att främja hälsa och förebygga sjukdomar i befolkningen. WHO tog 2019 fram en omfattande rapport kring forskningsområdet kultur och hälsa. I rapporten konstateras att kultur kan förebygga ohälsa, främja hälsa och till och med verka behandlande.

Några exempel är att en mammas sång innebär minskad stress för både mamma och spädbarn. Konst i vårdmiljöer minskar patienters stress och ångest och ökar deras nöjdhet med läkaren. Att lyssna på musik kan till och med minska tiden i respirator för personer som intensivvårdas.

Kulturella aktiviteter såsom hantverk, dans och fotografering ökar människors välmående och livskvalitet. Att delta i kulturaktiviteter kan minska risken att utveckla psykisk ohälsa. Läs mer i *What is the evidence on the role of the arts in improving health and well-being?* Se även sida 14 om individers hälsa.

Kulturen bidrar till ekonomisk tillväxt

De kulturella och kreativa branscherna (KKB) är branscher som bygger på kulturella värden och/eller konstnärliga och andra kreativa uttryck, enligt Eurostats definition. EU-kommissionen lyfter fram kulturella och kreativa branschers förmåga att bidra till tillväxt genom att skapa arbeten och inkomstkällor och genom att bidra med kreativitet och innovation i andra branscher och i samhället i stort.

Före pandemin hade KKB en hög och ihållande tillväxt under flera år. Branscherna har en dubbelt så hög andel företag som exporterar, dubbel innovationskraft i utveckling av tjänster och dubbel digital förnyelse inom produktion och försäljning jämfört med genomsnittet. De kulturella och kreativa branscherna gör näringslivet dynamiskt enligt SOU-betänkandet *Kreativa Sverige!*

En del av detta är kulturell turism. Visit Sweden konstaterar att 54 procent av utländska resenärer vill uppleva svensk kultur, tradition och livsstil. Här är kulturarvet, museer och andra kulturella aktiviteter av vikt.

Kulturen lockar kompetens

2035 beräknas det finnas brist på bland andra sjuksköterskor, lärare, civilingenjörer och läkare enligt Region Hallands rapport *Kompetensförsörjning i Hallands län*.

2015 gjorde Myndigheten för kulturanalys en rapport kring vuxnas kulturvanor som utgår från olika yrkeskategorier. De konstaterar att läkare och lärare är vana kulturkonsumenter och oftast konsumerar det man ibland kallar "finkultur". Även civilingenjörer och sjuksköterskor konsumerar mycket kultur men dessa tenderar att intressera sig främst för så kallad "bred kultur" kombinerat med viss "finkultur".

Satsningar på kultur kan därför anses som en investering i en regions kompetensförsörjning.

Läs mer i Myndigheten för kulturanalys rapport *Rummet av kultur- och medievanor i Sverige 2015*.

Kulturen bidrar till en hållbar värld

FN:s Agenda 2030 för hållbar utveckling består av 17 globala mål kring social, ekonomisk och miljömässig hållbarhet med delmål och indikatorer.

Kulturen bidrar till socialt hållbar utveckling genom exempelvis kulturell mångfald och kulturell välfärd. Genom att bevara och levandegöra kulturarv och kulturmiljöer och erbjuda hållbar konsumtion i form av kulturupplevelser främjas ekologiskt hållbar utveckling. Kulturella och kreativa branscher (KKB) bidrar till hållbar ekonomisk utveckling.

Mål	Delmål	Kulturens bidrag
3 – God hälsa och välbefinnande.	Främja psykisk hälsa.	Se sida 14 och 18.
4 – God utbildning för alla.	Alla människor ska kunna läsa.	Bibliotek och läsfrämjande.
8 – Anständiga arbetsvillkor och ekonomisk tillväxt.	Hållbar ekonomisk tillväxt. Främja hållbar turism.	Se sida 19 och 20.
10 – Minskad ojämlikhet.	Främja social inkludering.	Se sida 16.
11 – Hållbara städer och samhällen.	Skydda världens kultur- och naturarv.	Kulturarv och kulturmiljöer.
16 – Fredliga och inkluderande samhällen.	Säkerställa allmän tillgång till information och skydda de grundläggande friheterna.	Se sida 15.

Kulturpolitiska frågor

- Hur kan vi tillsammans skapa goda förutsättningar för kulturen?
- Vilken kultur ska vi finansiera gemensamt?
- Finns det något vi vill garantera invånares och besökares tillgång till?
- Har vi något unikt på denna plats som vi vill förstärka? Svagheter som behöver utvecklas?
- Hur kan vi stärka konstnärlig frihet och konstnärlig utveckling?
- Hur kan vi bredda deltagandet i kulturen?
- Bör vi fokusera extra på någon särskild målgrupp?
- Hur kan kulturen bli en större del i samhällsutvecklingen?
- Hur kan de offentliga resurserna samspela bättre?
- Hur kan en långsiktig kulturstrategi vara till stöd för detta?

Har du kommentarer, frågor eller förslag på utveckling av diskussionsunderlaget? Mejla: emelie.x.johansson@regionhalland.se

*Region Halland, Förvaltningen för Kultur och skola 2023.
Varför kultur? Andra upplagan.*

Region Halland